

Study Circle Career Development Institute

महिला व बालविकास आयुक्तालय, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागातील क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय विभागातील समाजकल्याण आयुक्तालय - अंतर्गत विविध अधिकाऱ्यांच्या भरतीसाठी घेण्यात येणाऱ्या चाळणी परीक्षेसाठी उपयुक्त अशा मागील परीक्षातील प्रश्नसंग्रहांचे संकलन

सरळ सेवा भरती परीक्षा तयारी व मार्गदर्शन

(५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान

सरळ सेवा भरती परीक्षा तयारी व मार्गदर्शन

महिला व बालविकास आयुक्तालय, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागातील क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागातील समाजकल्याण आयुक्तालय – अंतर्गत विविध अधिकाऱ्यांच्या भरतीसाठी घेण्यात येणाऱ्या चाळणी परीक्षेसाठी उपयुक्त अशा मागील परीक्षातील प्रश्नसंग्रहांचे संकलन

- * सूचना : खालील परीक्षामध्ये विचारल्या गेलेल्या प्रश्नांची सुधारित अभ्यासक्रमातील घटक आणि उपघटकनिहाय परीक्षाभिमुख मांडणी केलेली आहे –

महिला बालविकास आयुक्तालय अधिकारी परीक्षा (२००२-१८)

- १) निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था, सुधार प्रशासन शाखा परीक्षा, ६ जानेवारी, २००२
- २) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, २९ फेब्रुवारी २००४
- ३) निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था, सुधार प्रशासन शाखा परीक्षा, २० जून २००४
- ४) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, १८ जुलै २०१०
- ५) निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था, सुधार प्रशासन शाखा परीक्षा, ३ ऑक्टोबर २०१०
- ६) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, ७ ऑक्टोबर २०१२
- ७) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, २४ जानेवारी २०१६
- ८) महिला व बालकल्याण अधिकारी सरळसेवा परीक्षा, २३ डिसेंबर २०१८

समाजकल्याण अधिकारी परीक्षा (१९९७-२०१३)

- १) समाजकल्याण अधिकारी चाळणी परीक्षा, २ फेब्रुवारी १९९७
- २) विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ६ ऑगस्ट २००६
- ३) समाजकल्याण अधिकारी सरळ सेवा भरती परीक्षा, ७ जून २००९
- ४) गृहप्रमुख, शासकीय मागासवर्गीय वसतिगृह सरळ सेवा भरती परीक्षा, ७ ऑक्टोबर २०१०
- ५) समाजकल्याण अधिकारी सरळ सेवा भरती परीक्षा, २० जानेवारी २०१३
- ६) विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी व तत्सम पद, ९ जून २०१३

सहायक आयुक्त/प्रकल्प अधिकारी परीक्षा (२००१-१५)

- १) सहायक आयुक्त/प्रकल्प अधिकारी/ सहायक प्रकल्प अधिकारी परीक्षा डिसेंबर, २००१
- २) सहायक प्रकल्प अधिकारी चाळणी परीक्षा, १७ जानेवारी २०१०
- ३) सहायक आयुक्त/प्रकल्प अधिकारी/ सहायक प्रकल्प अधिकारी परीक्षा ३ ऑक्टोबर २०१५

शालेय शिक्षण व क्रीडा अधिकारी/अधीक्षक परीक्षा (२०००-१७)

- १) तालुका क्रीडा अधिकारी परीक्षा, ६ ऑगस्ट २०००
- २) शालेय अधीक्षक, सामान्य प्रशासन चाळणी परीक्षा, १३ ऑक्टोबर २००२
- ३) शिक्षण अधिकारी १८ जानेवारी, २००४
- ४) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ८ फेब्रुवारी २००९
- ५) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, १७ जुलै २०११
- ६) शालेय अधीक्षक, सामान्य प्रशासन चाळणी परीक्षा, १३ ऑक्टोबर २०१३

- ७) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ३१ मार्च २०१४
- ८) उपशिक्षण अधिकारी व तत्सम पदे चाळणी परीक्षा, १३ ऑगस्ट २०१७
- ९) उपशिक्षण अधिकारी व तत्सम पदे चाळणी परीक्षा, १३ ऑगस्ट २०१७

(१) महिला व बालविकास आयुक्तालय मर्यादित विभागीय स्पर्धा परीक्षा

महिला व बालविकास आयुक्तालयातील अधिकारी भरती परीक्षा

- १) जिल्हा महिला व बालविकास अधिकारी
- २) बालविकास प्रकल्प अधिकारी ग्रामीण (आयसीडीएस आयुक्तालय)
- ३) अधीक्षक/निरीक्षक प्रमाणित शाळा व संस्था
- ४) रचना व कार्यपद्धती अधिकारी
- ५) अधिव्याख्याता
- ६) सांख्यिकी अधिकारी

पेपर १ : मराठी, इंग्रजी, सामान्यज्ञान, निवडक कायदे व संस्था (१०० प्रश्न, २०० गुण)

(१) मराठी

- १) सर्वसामान्य शब्दसंग्रह
- २) वाक्यरचना
- ३) व्याकरण
- ४) म्हणी व वाक्प्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग
- ५) उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे

(२) इंग्रजी

- 6) Common Vocabulary
- 7) Sentence structure
- 8) Grammar
- 9) Use of Idioms and phrases & their meaning
- 10) Comprehension of passage

(३) सामान्यज्ञान

- ११) महाराष्ट्राचा इतिहास
- १२) महाराष्ट्राचा भूगोल
- १३) गणित
- १४) बुद्धिमत्ता चाचणी
- १५) चालू घडामोडी - जागतिक तसेच भारतातील चालू घडामोडी - राजकीय, औद्योगिक, आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, भौगोलिक, खगोलशास्त्रीय, सांस्कृतिक, वैज्ञानिक, इत्यादी

(४) शासनाशी संबंधित निवडक कायदे, संस्था, इ.

- १६) माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५
- १७) महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जमाती, भटक्या जमाती/विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागास वर्ग यांचेकरिता आरक्षण) अधिनियम, २००१ (महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम क्र. ८/२००४)
- १८) महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम, २०१५ (सेवा हमी कायदा)
- १९) शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन व शासकीय कार्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५

- २०) शासनाची विधीविषयक कामकाज चालविण्याची नियमावली, १९८४ (नियम क्रमांक ९२ व १०९)
- २१) राज्य महिला आयोग / महिला आर्थिक विकास महामंडळ
- २२) मानवी हक्क आयोग
- २३) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग

पेपर क्रमांक - २ : पदाच्या कर्तव्यासाठी आवश्यक ज्ञान (१०० प्रश्न, २०० गुण)

*** भारताचे संविधान, संसद व विधीमंडळ कामकाज व समित्या /१५**

- (१) भारताचे संविधान (सेवाविषयक बाबी व शिक्षणासंबंधित कलमे), संसद व विधीमंडळ कामकाज व विविध समित्या/१५

*** प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश /५०**

- (२) महाराष्ट्र नागरी सेवा (सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती) नियम, १९८१ /५
- (३) महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९ /५
- (४) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) नियम, १९७९ /५
- (५) महाराष्ट्र नागरी सेवा (पदग्रहण अवधी, स्वीयेतर सेवा, निलंबन काळातील प्रदाने) नियम, १९८१ /५
- (६) महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१ /५
- (७) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वेतन) नियम, १९८१ /५
- (८) महाराष्ट्र नागरी सेवा (निवृत्तिवेतन) नियम, १९८२ /५
- (९) महाराष्ट्र नागरी सेवा (अंशराशीकरण) नियम, १९८४ /५
- (१०) मुंबई नागरी सेवा (प्रवासभत्ता) नियम, १९५९ /५
- (११) विभागीय चौकशी नियम पुस्तिका /५

*** महिला व बालविकास विभाग, एकात्मिक बालविकास सेवा योजना आयुक्तालय**

- (१२) महिला व बालविकास विभागांतर्गत अंमलबजावणी करण्यात येत असलेले कायदे व योजना/१५
- (१३) महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८/५
- (१४) एकात्मिक बालविकास सेवा योजना आयुक्तालयांतर्गत अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या योजना /१५

(२) शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागातील क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय

तालुका क्रीडा अधिकारी परीक्षा

चाळणी परीक्षा प्रश्नपत्रिका (१०० प्रश्न, २०० गुण)

- १) राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय महत्त्वाच्या चालू घडामोडी
- २) भारतीय स्वातंत्र्य लढा व आधुनिक भारताचा इतिहास महाराष्ट्रासह
- ३) **भारत व महाराष्ट्र** - राज्यशास्त्र व प्रशासन, संविधान, राजकीय प्रणाली, पंचायत राज, माहिती अधिकार कायदा
- ४) **भारतीय अर्थव्यवस्था व खालील बाबीशी निगडित मुद्दे -**
  - १) नियोजन
  - २) संसाधनांचे एकत्रीकरण
  - ३) वृद्धी व विकास
  - ४) रोजगार
  - ५) सर्वसमावेशक वाढ व त्यापासून निर्माण होणारे प्रश्न
- ५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान
- ६) महाराष्ट्र, भारत व जगाचा भूगोल महाराष्ट्राच्या भारांशासह

- ७) **क्रीडा** – आंतरराष्ट्रीय महत्वाच्या क्रीडा स्पर्धा, खेळाडूंनी विविध स्पर्धांमध्ये नोंदविलेले विक्रम, नामवंत खेळाडूंची आत्मचरित्रे, केंद्र व राज्यशासनाच्या क्रीडाविषयक योजना, केंद्र व राज्यशासनाचे क्रीडाविषयक पुरस्कार, क्रीडाविषयक नियम, क्रीडा स्पर्धांमधील विविध बाबी व उदभवणारी परिस्थिती
- ८) **बुद्धिमत्ता चाचणी** – अंकगणित, बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, सरासरी, दशांश अपूर्णांक व बुद्ध्यांक मापन

(३) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय विभागातील

समाजकल्याण आयुक्तालयातील अधिकारी भरती अभ्यासक्रम

- १) सहायक आयुक्त, समाजकल्याण व तत्सम, गट-अ
- २) समाजकल्याण अधिकारी, गट-ब
- ३) गृहप्रमुख, गट-ब

चाळणी परीक्षा प्रश्नपत्रिका

(१) समाजकल्याण –

- १) समाजकार्य – इतिहास व तत्त्वज्ञान, समाजशास्त्र व अर्थशास्त्र
- २) मानवी अभिवृद्धी व व्यक्तिमत्व विकास – व्यक्तिमत्व व सामाजिकरण
- ३) भारतीय सामाजिक समस्या व उपाययोजना – कारणे, वंचितांच्या (स्त्रिया, मुले, युवक, वयोवृद्ध, दिव्यांग, कुटुंब) समस्या व सामाजिक कायदे
- ४) समाजकल्याण प्रशासन – राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील धोरणे, शासकीय व अशासकीय संघटनांचे कार्यक्रम व सेवा.
- ५) सामाजिक सुरक्षा कायदे – (पीसीआर, पीओए, बालकामगार)
- ६) सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका व स्वयंसेवी संस्थांचे योगदान व हस्तक्षेप

(२) सामान्य अध्ययन –

- ७) इतिहास
- ८) भूगोल, लोकसमुदाय व पर्यावरण
- ९) राज्यव्यवस्था, शासन, राजनीती व स्थानिक प्रशासन
- १०) अर्थव्यवस्था
- ११) विज्ञान
- १२) चालू घडामोडी

(३) गृहप्रमुख पद –

- १३) अध्यापन अभियोग्यता
- १४) संशोधन अभियोग्यता
- १५) वाचन आकलन, आधारसामग्री अर्थउकल
- १६) संप्रेषण, माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान
- १७) उच्च शिक्षण पद्धती
- १८) गृहविज्ञान – पोषक आहार, उपचारशास्त्रीय अन्न
- १९) प्रशासकीय नियम व सुविधा – वसतिगृहांचे उद्देश, प्रशासकीय जबाबदारी, आर्थिक बाबी, सोयीसुविधा पुरवठा, पर्यवेक्षण, पालकत्व, शिस्तपालन
- २०) मानसिक, बौद्धिक, व्यक्तिमत्व व कौशल्य विकासातील भूमिका, नवीन उपक्रम

(४) बुद्धिमापन विषयक प्रश्न –

परीक्षाभिमुख तयारीसाठी अभ्यासघटकांचे वर्गीकरण

* सुधारित अभ्यासक्रमातील घटक आणि उपघटकांची मागील २६ परीक्षातील प्रश्नांशी सांगड घातल्यास चाळणी परीक्षेची तयारी करताना त्याचे आपणास पुढील विभाग करता येतात. आपणास जी परीक्षा द्यावयाची आहे त्याशी संबंधित घटक आणि उपघटकांचा परीक्षाभिमुख अभ्यास करणे सोपे जावे या हेतूने सदर वर्गीकरण निश्चितच उपयुक्त आणि मार्गदर्शक ठरू शकते -

- १) इतिहास - भारतीय स्वातंत्र्य लढा व आधुनिक भारताचा इतिहास महाराष्ट्रासह
- २) भूगोल - महाराष्ट्र, भारत व जगाचा भूगोल महाराष्ट्राच्या भारांशासह
- ३) राजकीय व्यवस्था - राज्यशास्त्र व प्रशासन, संविधान, राजकीय प्रणाली, पंचायत राज
- ४) भारतीय अर्थव्यवस्था
- ५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान
- ६) राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय महत्त्वाच्या चालू घडामोडी
- ७) लोकसमुदाय व पर्यावरण
- ८) बुद्धिमत्ता चाचणी व गणित
- ९) मराठी - सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाकप्रचार, उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
- १०) इंग्रजी - Vocabulary, Sentence structure, Grammar, Idioms and phrases, Comprehension

- ११) समाजकार्य व सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका
- १२) मानवी अभिवृद्धी व व्यक्तिमत्त्व विकास - मानव विकास, व्यक्तिमत्त्व व सामाजीकरण
- १३) बालकांचा शारीरिक, मानसिक व बौद्धिक विकास
- १४) भारतीय सामाजिक समस्या व उपाययोजना
- १५) महिला व बालविकास विभागाच्या योजना
- १६) एकात्मिक बालविकास आयुक्तालयाच्या योजना
- १७) समाजकल्याण प्रशासन - गृहप्रमुखाची प्रशासकीय जबाबदारी, अधिकार व कार्ये
- १८) शासनाशी संबंधित निवडक संस्था व आयोग - केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोग, राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग, राज्य महिला आयोग, महिला आर्थिक विकास महामंडळ
- १९) शासनाशी संबंधित निवडक कायदे - पेपर १ व २ मधील कायदे, प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश, महिला व बालविकास विभागाद्वारे अंमलबजावणी होणारे कायदे, सामाजिक सुरक्षा कायदे, महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८
- २०) गृहविज्ञान - पोषक आहार, उपचारशास्त्रीय अन्न

- २१) अध्यापन अभियोग्यता
- २२) क्रीडाविज्ञान आणि शारीरिक शिक्षण
- २३) उच्च शिक्षण पद्धती
- २४) माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान
- २५) संप्रेषण
- २६) संशोधन अभियोग्यता
- २७) आधारसामग्री अर्थउकल

- * महत्त्वाची सूचना : वरील नमूद सर्वच्या सर्व घटक आणि उपघटकांची तयारी करणे अनिवार्य नसून आपण जी चाळणी परीक्षा देत असाल त्यास संबंधित व पूरक असणाऱ्या निवडक घटकांचाच अभ्यास करावा.

महत्त्वाचे मुद्दे

- (१) इतिहास – भारतीय स्वातंत्र्य लढा व आधुनिक भारताचा इतिहास महाराष्ट्रासह
- १) युरोपियन आणि अँग्लो – ब्रिटिश युद्धे
  - २) ब्रिटिश प्रशासन – गव्हर्नर जनरल्स आणि व्हाईसरॉयांची भूमिका
  - ३) ब्रिटिश राजवटीतील घटनात्मक सुधारणा, कायदे, आयोग व समित्या
  - ४) सामाजिक धार्मिक सुधारणा, शिक्षण आणि प्रेस
  - ५) ब्रिटिश राजवटीचा आर्थिक परिणाम
  - ६) राष्ट्रवाद आणि राजकीय संघटनांचा उदय
  - ७) क्रांतिकारक संघटना व राष्ट्रवाद
  - ८) काँग्रेस पक्ष – संस्थापक, अधिवेशने, ठराव, स्वातंत्र्य चळवळी- स्वदेशी, असहयोग, सविनय कायदेभंग, भारत छोडो
  - ९) शेतकरी आंदोलन आणि कृषी सुधारणा, कामगार चळवळी आणि कामगार संघटना
  - १०) स्वातंत्र्य आणि संबंधित समस्या, संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ व स्वातंत्र्योत्तर भारत
- (२) भूगोल – महाराष्ट्र, भारत व जगाचा भूगोल महाराष्ट्राच्या भारांशासह
- १) सूर्यमाला आणि पृथ्वी-अक्षांश आणि रेखांश, भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक
  - २) जागतिक विभाग – भौगोलिक वैशिष्ट्ये, हवामान – वातावरण, वारे आणि महासागर प्रवाह
  - ३) जगाचा सामाजिक भूगोल – लोकसंख्या, भाषा, वंश, भौगोलिक राजकारण, जागतिक स्थाने आणि सीमा
  - ४) जगाचा आर्थिक भूगोल – खनिजे आणि ऊर्जा साधने, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, वने आणि पर्यावरण, कृषी
  - ५) भारताचा भौतिक भूगोल-हिमालय, पर्वत, पठार, वाळवंट क्षेत्र, किनारी भाग, बेटे, नद्या, हवामान व पर्जन्यमान
  - ६) भारताचा सामाजिक व राजकीय भूगोल – लोकसंख्या, भाषा, जमाती, स्थाने आणि सीमा, भौगोलिक राजकारण
  - ७) भारताचा आर्थिक भूगोल – कृषी, वनस्पती, वने, खनिजे, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार
  - ८) महाराष्ट्राचा भौतिक भूगोल – सह्याद्री आणि त्याच्या पर्वतरांगा, नद्या आणि धरणे, खडक, माती, पीके, वने व वनस्पती
  - ९) महाराष्ट्राचा सामाजिक व राजकीय भूगोल – लोकसंख्या, स्थलांतर, जमाती, जिल्ह्यांची निर्मिती व सीमारेषा
  - १०) महाराष्ट्राचा आर्थिक भूगोल – कृषी, वनस्पती, खनिजे, ऊर्जा संसाधने, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार
- (३) राजकीय व्यवस्था – भारत व महाराष्ट्र – राज्यशास्त्र व प्रशासन, संविधान, राजकीय प्रणाली, पंचायत राज
- १) संविधान
  - २) राजकीय प्रणाली
  - ३) राज्यशास्त्र व प्रशासन
  - ४) पंचायत राज
  - ५) माहिती अधिकार कायदा
- १) संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे, प्रस्तावना, ठळक आणि मूलभूत वैशिष्ट्ये, कलमे
  - २) मूलभूत हक्क/एफआर, डीपी, एफडी, घटना दुरुस्त्या, आयोग आणि मंडळे
  - ३) केंद्र-राज्य संबंध, न्यायपालिका
  - ४) संसद, राज्य विधीमंडळ, राजकीय पक्ष व निवडणुका
  - ५) केंद्रीय प्रशासकीय यंत्रणा – कार्यकारी, विधिमंडळ
  - ६) राज्य सरकार आणि प्रशासन – कार्यकारी, विधिमंडळ

- ७) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती, जिल्हा प्रशासन
- ८) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
- ९) माहिती अधिकार कायदा - उत्क्रांती, उद्देश, महत्वाची कलमे, दुरुस्त्या व परिशिष्टे
- १०) माहिती अधिकार कायदा - अंमलबजावणी यंत्रणा, राज्य व केंद्रीय माहिती आयोग, आयुक्त, अधिकारी, अपील

(४) भारतीय अर्थव्यवस्था - पुढील बाबीशी निगडित मुद्दे - नियोजन, संसाधनांचे एकत्रीकरण, वृद्धी व विकास, रोजगार, सर्वसमावेशक वाढ व त्यापासून निर्माण होणारे प्रश्न

- १) नियोजन
- २) संसाधनांचे एकत्रीकरण
- ३) वृद्धी व विकास
- ४) रोजगार
- ५) सर्वसमावेशक वाढ व त्यापासून निर्माण होणारे प्रश्न

- १) नियोजन यंत्रणा, नीती आयोग, जिल्हा नियोजन समिती
- २) राष्ट्रीय उत्पन्न - जीव्हीए, जीडीपी, अर्थसंकल्प, सार्वजनिक खर्च, आर्थिक आणि वित्तीय धोरणे - कर महसूल
- ३) कृषी - ग्रामीण विकास आणि सहकार क्षेत्र
- ४) उद्योग - पायाभूत सुविधा आणि सेवा क्षेत्र, विदेशी व्यापार, बँकिंग
- ५) वाढ आणि विकास - क्षेत्रीय वाढ, एसडीजी, पंचवार्षिक योजना व विकास कार्यक्रम
- ६) विकास कार्यक्रम - महिला, मुले, ज्येष्ठ नागरिक यांच्या संदर्भात
- ७) रोजगार निर्मिती कार्यक्रम, बेकारी - कारणे, स्वरूप, प्रकार, रोजगार निर्मिती कार्यक्रम
- ८) गरिबी - संकल्पना, गरिबीचे मोजमाप, दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रम
- ९) विविध वंचित गटांच्या संदर्भात सर्वसमावेशकता
- १०) शिक्षण, आरोग्य, सामाजिक सुरक्षा क्षेत्रातील वाढ - विविध घटकासाठी सवलती व अनुदाने

(५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान

- १) भौतिकशास्त्र (फिजिक्स)
- २) रसायनशास्त्र (केमिस्ट्री)
- ३) प्राणिशास्त्र (झूलॉजी)
- ४) वनस्पतिशास्त्र (बॉटनी)
- ५) आरोग्यशास्त्र (हायजीन)

- १) गतीशास्त्र, उष्णता, लहरी - प्रकाश, ध्वनी, विद्युतचुंबकीय लहरी
- २) विद्युतशास्त्र, चुंबकत्व, अणुविज्ञान, खगोलशास्त्र आणि अंतराळ विज्ञान
- ३) आवर्त सारणी - धातू आणि अधातू, रासायनिक अभिक्रिया - आम्ल, क्षार, संयुगे
- ४) सेंद्रिय रसायनशास्त्र - हायड्रोकार्बन्स, कीटकनाशके, इंधन, वायू, खते
- ५) पेशीविज्ञान व चयापचयन, प्राण्यांचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, प्राणी शरीरविज्ञान
- ६) उपयुक्त आणि हानीकारक प्राणी - पशुपालन, दुग्धव्यवसाय, कुक्कुटपालन
- ७) वनस्पतींचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, कृषीविज्ञान व वनशास्त्र
- ८) उपयुक्त आणि हानीकारक वनस्पती - फलोत्पादन आणि फुलशेती
- ९) मानवी शरीर प्रणाली - चेतासंस्था, रक्ताभिसरण, पचन व उत्सर्जन संस्था, स्नायू व अस्थि,
- १०) आरोग्य आणि रोग - रोगप्रसार व कारक घटक, रोगनिदान, उपचार आणि कार्यक्रम, अन्न आणि पोषण

- (६) राज्य,राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय महत्त्वाच्या चालू घडामोडी -
- १) जागतिक राजकीय घटना - संघटना, आंतरराष्ट्रीय संबंध, मानवी हक्क विषयक घटना, संरक्षणविषयक घटना, जागतिक स्तरावरील आर्थिक घडामोडी
  - २) राष्ट्रीय राजकीय घटना - निवडणुका, प्रशासन, न्यायालयीन निकाल, आयोग, कायदे व घटनादुरुस्त्या, आंदोलने
  - ३) आर्थिक व वित्तीय घटना अर्थसंकल्प व सार्वजनिक वित्त, बँकिंग व वित्त, कृषी व ग्रामीण विकास, दारिद्र्य व बेकारी, विदेश व्यापार,
  - ४) वैज्ञानिक घटना - ऊर्जा तंत्रज्ञान व आण्विक प्रकल्प,आयसीटी, अवकाशविज्ञान, वैज्ञानिक संस्था व संशोधक, जैवतंत्रज्ञान, रोगविज्ञान
  - ५) सामाजिक व शैक्षणिक घटना - सामाजिक सुरक्षेचे उपक्रम व पुढाकार, शैक्षणिक व आरोग्य क्षेत्रातील घटना, रोजगार निर्मिती व कौशल्य विकास
  - ६) भौगोलिक व पर्यावरणविषयक घटना - प्रकाशझोतातील स्थळे, राजकीय भूगोल, पर्यावरण परिषदा, संवर्धन, कायदे, आपत्तीव्यवस्थापन
  - ७) नेमणुका, नियुक्ती व प्रकाशझोतातील व्यक्ती
  - ८) पारितोषिक, पुरस्कार व बहुमान
  - ९) सांस्कृतिक व साहित्यिक घटना - संगीत व नृत्य, चित्रपट, यात्रा, संस्था व स्मारके, साहित्यिक घटना
  - १०) क्रीडा क्षेत्राविषयक घटना व सामान्यज्ञान - महत्त्वाचे दिवस व वर्ष, सर्वप्रथम, सर्वात मोठे/छोटे, घटनाक्रम
- (७) लोकसमुदाय व पर्यावरण - लोकसमुदाय आणि पर्यावरण आंतरक्रिया, प्रदूषणाचे स्रोत, प्रदूषणाचे घटक आणि त्यांचा मानवी जीवनावरील परिणाम, नैसर्गिक व ऊर्जा साधनसंपत्तीचे शोषण, नैसर्गिक आपत्ती आणि ती कमी करण्यासाठी उपाययोजना
- (८) बुद्धिमत्ता चाचणी - अंकगणित,बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, सरासरी, दशांश अपूर्णांक व बुद्ध्यांक मापन
- १) संख्या आणि वर्णमालिका, सांकेतिक भाषा, साम्य, तुलना, वर्गीकरण
  - २) मशीन इनपुट आणि चिन्हे, गणितीय तर्क, परिच्छेदांवरून निष्कर्ष काढणे
  - ३) विधाने आणि युक्तिवाद, विधाने आणि गृहितके, विधाने आणि निष्कर्ष
  - ४) बैठक व मांडणी व्यवस्था, नातेसंबंध
  - ५) आकृत्यांवरील प्रश्न, घनावरील प्रश्न
  - ६) संख्याप्रणाली - लसावि, मसावि, वर्गमूळ आणि घनमूळ
  - ७) बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश अपूर्णांक, सरासरी, संभाव्यता, टक्केवारी, गुणोत्तर आणि प्रमाण
  - ८) वेळ आणि अंतर,रेल्वे, बोट आणि जलप्रवाह, काळ आणि काम
  - ९) नफा आणि तोटा, विक्री आणि खरेदी, साधे आणि चक्रवाढ व्याज
  - १०) भूमिती - क्षेत्रफळ, घनफळ आणि परिमिती, घड्याळ, कॅलेंडर, वय, दिशानिर्देश, वेन आकृत्यांवरील समस्या
- (९) मराठी - सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग, उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
- (१०) इंग्रजी- Common Vocabulary, Sentence structure, Grammar, Use of Idioms and phrases & their meaning, Comprehension of passage

(११) समाजकार्य व सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका

- १) समाजकार्याचा इतिहास व तत्त्वज्ञान
- २) समाजशास्त्र व मानसशास्त्र
- ३) सामाजिक अर्थशास्त्र
- ४) सामाजिक समस्या ओळखण्यात व समुचित धोरणाचा विकास करण्यात समाज कार्यकर्त्यांची भूमिका
- ५) समाजकल्याणात स्वयंसेवी संस्थांचे योगदान व हस्तक्षेप

(१२) मानवी अभिवृद्धी व व्यक्तिमत्त्व विकास

* मानव विकास -

- १) व्यक्तीच्या एकूण आयुर्मानातील मानवी अभिवृद्धी व विकास
- २) मानव विकासाची तत्त्वे व सिद्धांत
- ३) मानव विकास हक्काचे यथार्थदर्शन
- ४) कुटुंबाच्या लोकसंख्याशास्त्रीय व सामाजिक परिस्थितीतील बदल
- ५) महिलांचा अभ्यास, कुटुंब कल्याण कार्यक्रम - सद्यःकालीन दृष्टिकोन

* व्यक्तिमत्त्व व सामाजिकीकरण-

- १) व्यक्तिमत्त्वाच्या उपपत्ती व सामाजिकीकरण यांचे अध्ययन
- २) सामाजिकीकरणाच्या पद्धती व गतिशीलता
- ३) विभिन्न संस्कृतीतील विविध कुटुंबांच्या संदर्भातील सामाजिकीकरण
- ४) विशेष गरजा असलेली बालके - मध्यस्थीसाठी / हस्तक्षेपासाठी / थांबविण्यासाठी कार्यक्रम
- ५) धोका असलेली बालके - बालकामगार, रस्त्यावरील मुले, बाल दुर्व्यवहार, दीर्घकाल आजारी असलेली बालके

(१३) बालकांचा शारीरिक, मानसिक व बौद्धिक विकास

- १) बाल विकास तत्त्वे व टप्पे आयुर्मान विकास
- २) मानव विकास व वर्तन यांचे सिद्धांत
- ३) मानसिक व बौद्धिक विकास - बुद्ध्यांक, भावनांक
- ४) आयक्यू व इक्यूची व्यक्तिमत्त्व व कौशल्य विकासातील भूमिका
- ५) बाल संगोपन
- ६) बाल्यावस्थापूर्व घ्यावयाची काळजी व विकास - नवीन दिसून येणारे कल, कार्यतंत्रे, संनियंत्रण व देखभाल
- ७) बाल्यावस्थेतील व पौंगडावस्थेतील विकासाच्या समस्या व अकार्यक्षमता मार्गदर्शन व समुपदेशन
- ८) प्रगत बाल अभ्यास पद्धती व बालकांच्या मूल्यमापनातील प्रगती

(१४) भारतीय सामाजिक समस्या व उपाययोजना

- १) भारतीय सामाजिक समस्यांची संकल्पना व कारक घटक यांचे विश्लेषण
- २) भारतातील वंचितांच्या (कुटुंबे, स्त्रिया, मुले, युवक, वयोवृद्ध, दिव्यांग, कुटुंब) समस्या व उपाययोजना
- ३) सामाजिक समस्यांच्या बाबतीतील हस्तक्षेप - सूक्ष्म व मोठ्या स्तरावरील शासनाचे व स्वयंसेवी प्रयत्न

(१५) महिला व बालविकास विभागाच्या योजना

- १) महिला धोरण २००१
- २) महिलांच्या सुरक्षिततेसाठी महाराष्ट्र शासनाच्या योजना - मनोधैर्य
- ३) लैंगिक समानता व महिला हक्कांचे बळकटीकरण - माझी कन्या भाग्यश्री योजना, सुकन्या योजना

- ४) **शैक्षणिक उपक्रम** – मुलगी वाचवा मुलगी शिकवा, किशोरी शक्ती योजना, राजीव गांधी किशोरी सबलीकरण योजना , सावित्रीबाई फुले कन्या कल्याण पारितोषिक योजना, सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती
- ५) **आरोग्यविषयक योजना** – जननी सुरक्षा अभियान, प्रजनन व बाल आरोग्य कार्यक्रम
- ६) **महिला आर्थिक सक्षमीकरण** – महिला प्रशिक्षण केंद्र अनुदान, महिलांना स्वयंरोजगार अनुदान, सुमतीबाई सुकळीकर उद्योगिनी महिला सक्षमीकरण योजना

(१६) एकात्मिक बालविकास आयुक्तालयाच्या योजना

- १) एकात्मिक बालविकास सेवा योजनेचे लाभार्थी
- २) आयसीडीएस योजनेची अंमलबजावणी करणारी यंत्रणा
- ३) पूरक पोषण आहार
- ४) लसीकरण – ३ वर्षांपेक्षा कमी वयाची बालके, ३-६ वर्षाची बालके
- ५) आरोग्य तपासणी
- ६) संदर्भ आरोग्य सेवा
- ७) अनौपचारिक शालेयपूर्व शिक्षण
- ८) पोषण आणि आरोग्य शिक्षण
- ९) आरोग्य व स्वच्छता
- १०) गर्भवती व स्तनदामाता- टिटॅनसची लस, लोहयुक्त व जंतनाशक गोळ्या
- ११) वाढीवर देखरेख – हिमोग्लोबीन, बॉडीमास इंडेक्स तपासणी
- १२) जीवन कौशल्य – १५ ते ४५ वर्षांच्या महिला
- १३) व्यवसायिक प्रशिक्षण – ११ ते १८ वर्षांच्या किशोरी
- १४) कुपोषण मुक्तीसाठी ग्राम बाल विकास केंद्रे
- १५) बाल संगोपन योजना

(१७) समाजकल्याण प्रशासन

- १) सामाजिक न्याय खाते – रचना, विभाग, संचालनालये, आयुक्तालये
- २) राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील शासकीय व स्वयंसेवी संस्था – रचना, कार्ये, भूमिका व धोरणे
- ३) शासकीय व अशासकीय संघटनांचे कार्यक्रम व सेवा – कुटुंबे, स्त्रिया, युवक, वयोवृद्ध व मुले यांच्यासाठी
- ४) कुटुंबे, मुले, स्त्रिया, वयस्कर आणि विशेष गरजा असलेले लोक यांच्याबाबतीत समाज कार्याद्वारे हस्तक्षेप

* गृहप्रमुखाची प्रशासकीय जबाबदारी, अधिकार व कार्ये

- १) वसतिगृहांचे उद्देश, नियम व सुविधा पुरवठा
- २) गृहप्रमुखाची प्रशासकीय व आर्थिक जबाबदारी
- ३) पर्यवेक्षण, पालकत्व, शिस्तपालन

(१८) शासनाशी संबंधित निवडक संस्था व आयोग –

- १) केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोग
- २) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग
- ३) राज्य महिला आयोग
- ४) महिला आर्थिक विकास महामंडळ

- * **केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोग**
  - १) मानवी हक्क आयोगाची निर्मिती, स्वरूप, कायदेशीर आधार, उद्दिष्ट्ये
  - २) केंद्रीय व राज्य मानवी हक्क आयोगाची रचना - अध्यक्ष, सदस्य - निवड, नेमणुका, कालावधी, जबाबदाऱ्या
  - ३) आयोगाचे कामकाज - अधिकार, भूमिका, कार्ये, यंत्रणा व अधिकारी
  - ४) महाराष्ट्र मानवी हक्क आयोगाची महत्त्वाची कामगिरी व योगदान
  - ५) मानवी हक्क आयोगाशी संबंधित महत्त्वाच्या बाबी
- * **राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग**
  - १) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाची निर्मिती, स्वरूप, कायदेशीर आधार, उद्दिष्ट्ये
  - २) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाची रचना - अध्यक्ष, सदस्य - निवड, नेमणुका, कालावधी, जबाबदाऱ्या
  - ३) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाचे कामकाज - अधिकार, भूमिका, कार्ये, यंत्रणा व अधिकारी
  - ४) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाची महत्त्वाची कामगिरी व योगदान
  - ५) राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोगाशी संबंधित महत्त्वाच्या बाबी
- * **राज्य महिला आयोग**
  - १) राज्य महिला आयोगाची निर्मिती, स्वरूप, कायदेशीर आधार, उद्दिष्ट्ये
  - २) राज्य महिला आयोगाची रचना - अध्यक्ष, सदस्य - निवड, नेमणुका, कालावधी, जबाबदाऱ्या
  - ३) राज्य महिला आयोगाचे कामकाज - अधिकार, भूमिका, कार्ये, यंत्रणा व अधिकारी
- * **महिला आर्थिक विकास महामंडळ**
  - १) महिला आर्थिक विकास महामंडळ - रचना, कार्ये, कामगिरी
  - २) महिला आर्थिक विकास महामंडळाच्या योजना व योगदान
- (१९) **शासनाशी संबंधित निवडक कायदे**
  - १) पेपर १ मधील महत्त्वाचे कायदे
  - २) महिला व बालविकास विभागाद्वारे अंमलबजावणी होणारे कायदे
  - ३) सामाजिक सुरक्षा कायदे
  - ४) महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८
  - ५) प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश - पेपर २ मधील महत्त्वाचे कायदे
- * **पेपर - १ मधील महत्त्वाचे कायदे**
  - १) माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५
  - २) महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम, २०१५ (सेवा हमी कायदा)
  - ३) शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन व शासकीय कार्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५
  - ४) शासनाची विधीविषयक कामकाज चालविण्याची नियमावली, १९८४
- * **महिला व बालविकास विभागाद्वारे अंमलबजावणी होणारे कायदे**
  - १) अनैतिक व्यापार प्रतिबंध अधिनियम १९५६
  - २) हुंडा प्रतिबंध कायदा १९६१
  - ३) वैद्यकीय गर्भपात अधिनियम १९७१
  - ४) लिंग निदान प्रतिबंधक अधिनियम, गर्भधारणापूर्व व प्रसूतिपूर्व निदान तंत्र अधिनियम, १९९४
  - ५) कौटुंबिक हिंसाचार पासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम कायदा २००५
  - ६) लैंगिक हिंसा प्रतिबंध - पॉस्को, शक्ती कायदा
  - ७) महिला कल्याणासाठीचे कायदे

* सामाजिक सुरक्षा कायदे

१) महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जमाती, भटक्या जमाती/विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागास वर्ग यांचेकरिता आरक्षण) अधिनियम, २००१ (महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम क्र. ८/२००४)

* महाराष्ट्र राज्य बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८

- १) बालन्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियमाचा उद्देश व गरज
- २) बालन्याय अधिनियमातील महत्त्वाची कलमे व तरतुदी, शिक्षेची तरतूद
- ३) बालन्याय अधिनियमाशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
- ४) बालक हक्कांचा जाहीरनामा
- ५) बालकामगार मुक्ती अभियान

* प्रशासकीय कामकाजाचे नियम व आदेश – पेपर २ मधील महत्त्वाचे कायदे

- १) महाराष्ट्र नागरी सेवा (सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती) नियम, १९८१
- २) महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९
- ३) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) नियम, १९७९
- ४) महाराष्ट्र नागरी सेवा (पदग्रहण अवधी, स्वीयेतर सेवा, निलंबन काळातील प्रदाने) नियम, १९८१
- ५) महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१
- ६) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वेतन) नियम, १९८१
- ७) महाराष्ट्र नागरी सेवा (निवृत्तिवेतन) नियम, १९८२
- ८) महाराष्ट्र नागरी सेवा (अंशराशीकरण) नियम, १९८४
- ९) मुंबई नागरी सेवा (प्रवासभत्ता) नियम, १९५९
- १०) विभागीय चौकशी नियम पुस्तिका

(२०) गृहविज्ञान – पोषक आहार, उपचारशास्त्रीय अन्न

- १) पोषक आहाराचे मूलघटक
- २) पोषक आहार विषयक जीव-रसायनशास्त्र
- ३) अन्नविषयक सूक्ष्मजीवशास्त्र
- ४) सार्वजनिक पोषक आहार
- ५) उपचारशास्त्रीय पोषक आहार

(२१) अध्यापन अभियोग्यता

- १) अध्यापनाचे स्वरूप, उद्दिष्टे, वैशिष्ट्ये, मूलभूत व आवश्यक बाबी
- २) अध्ययनकर्त्याची वैशिष्ट्ये
- ३) अध्यापनावर परिणाम करणारे घटक
- ४) अध्यापनाच्या पद्धती
- ५) अध्यापन साधने
- ६) मूल्यमापन पद्धती

(२२) क्रीडाविज्ञान आणि शारीरिक शिक्षण

- १) क्रीडाशास्त्र
- २) शारीरिक शिक्षण
- ३) क्रीडा मानसशास्त्र
- ४) क्रीडा प्रशिक्षण व मार्गदर्शन - प्रशिक्षण संस्था व क्रीडा विद्यापीठे
- ५) क्रीडा व्यवस्थापन - क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन, क्रीडा स्पर्धादरम्यान उदभवणारी परिस्थिती

(२३) उच्च शिक्षण पद्धती

- १) भारतातील उच्च शिक्षण व संशोधन संस्थांची संरचना
- २) औपचारिक व दूरशिक्षण
- ३) व्यावसायिक / तांत्रिक व सर्वसाधारण शिक्षण
- ४) मूल्य आधारित शिक्षण

(२४) माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान

- १) माहिती व संज्ञापन तंत्रज्ञान - अर्थ, फायदे, तोटे व वापर
- २) सर्वसाधारण संक्षिप्त रूपे व परिभाषा
- ३) इंटरनेट व ई मेलचे मूलभूत आधार

(२५) संप्रेषण

- १) संप्रेषणाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये, टप्पे
- २) संप्रेषणाचे प्रकार
- ३) अवरोधक आणि परिणामकारक वर्ग संप्रेषण

(२६) संशोधन अभियोग्यता

- १) संशोधनाचा अर्थ, वैशिष्ट्ये आणि प्रकार
- २) संशोधनाचे टप्पे
- ३) संशोधनाच्या पद्धती, संशोधनाचे नीतिशास्त्र
- ४) शोधनिबंध, लेख, कार्यसत्र, चर्चासत्र, परिषद व परिसंवाद
- ५) प्रबंध लेखन त्याची वैशिष्ट्ये आणि रूपरेखा

(२७) आधारसामग्री अर्थउकल

- १) आधारसामग्रीचे स्रोत, संपादन आणि अर्थउकल
- २) संख्यात्मक व गुणात्मक आधारसामग्री
- ३) आधारसामग्रीचे आलेखीय प्रतिरूपण व प्रतिचित्रण

तालुका क्रीडा अधिकारी, महिला बालविकास आयुक्तालय अधिकारी, समाजकल्याण अधिकारी

चाळणी परीक्षेसाठी उपयुक्त मागील परीक्षातील प्रश्नसंग्रह

(५) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान

- १) गतीशास्त्र, उष्णता, लहरी – प्रकाश, ध्वनी, विद्युतचुंबकीय लहरी
- २) विद्युतशास्त्र, चुंबकत्व, अणुविज्ञान, खगोलशास्त्र आणि अंतराळ विज्ञान
- ३) आवर्त सारणी – धातू आणि अधातू, रासायनिक अभिक्रिया – आम्ल, क्षार, संयुगे
- ४) सेंद्रिय रसायनशास्त्र – हायड्रोजेकार्बोन्स, कीटकनाशके, इंधन, वायू, खते
- ५) पेशीविज्ञान व चयापचयन, प्राण्यांचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, प्राणी शरीरविज्ञान
- ६) उपयुक्त आणि हानीकारक प्राणी – पशुपालन, दुग्धव्यवसाय, कुक्कुटपालन
- ७) वनस्पतींचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, कृषीविज्ञान व वनशास्त्र
- ८) उपयुक्त आणि हानिकारक वनस्पती – फलोत्पादन आणि फुलशेती
- ९) मानवी शरीर प्रणाली – चेतासंस्था, रक्ताभिसरण, पचन व उत्सर्जन संस्था, स्नायू व अस्थि
- १०) आरोग्य आणि रोग – रोगप्रसार व कारक घटक, रोगनिदान, उपचार आणि कार्यक्रम, अन्न आणि पोषण

तालुका क्रीडा अधिकारी/शिक्षण अधिकारी/अधीक्षक परीक्षा (२०००-१७)

- १) तालुका क्रीडा अधिकारी परीक्षा, ६ ऑगस्ट २०००
- २) शालेय अधीक्षक, सामान्य प्रशासन चाळणी परीक्षा, १३ ऑक्टोबर २००२
- ३) शिक्षण अधिकारी १८ जानेवारी, २००४
- ४) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ८ फेब्रुवारी २००९
- ५) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, १७ जुलै २०११
- ६) शालेय अधीक्षक, सामान्य प्रशासन चाळणी परीक्षा, १३ ऑक्टोबर २०१३
- ७) जिल्हा उपशिक्षण अधिकारी चाळणी परीक्षा, ३१ मार्च २०१४
- ८) उपशिक्षण अधिकारी व तत्सम पदे चाळणी परीक्षा, १३ ऑगस्ट २०१७
- ९) उपशिक्षण अधिकारी व तत्सम पदे चाळणी परीक्षा, १३ ऑगस्ट २०१७

१) गतीशास्त्र, उष्णता, लहरी – प्रकाश, ध्वनी, विद्युतचुंबकीय लहरी

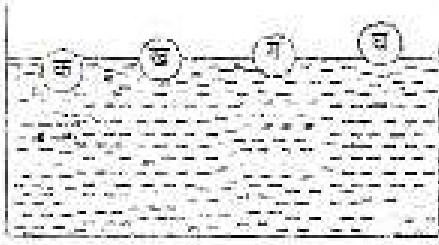
गतीशास्त्र

- १) शिखरासमोर उभ्या असलेल्या व्यक्तीने झाडलेल्या गोळीचा प्रतिध्वनी त्याला एक सेकंदानंतर ऐकू आला. ध्वनीचा हवेतील वेग 340 m/s असल्यास त्या व्यक्तीपासून शिखर किती अंतरावर असेल?

१) १७० m	२) ३४० m	३) ९० m	४) ६८० m
----------	----------	---------	----------
- २) फेकलेली वस्तू ..... कोनातून फेकली गेली तर कमाल दूर अंतरावर जाते.

१) 90°	२) 45°	३) 45°	४) 65°
---------------	---------------	---------------	---------------

- ३) पृथ्वीच्या केंद्रस्थानी वस्तूचे वस्तुमान.....
- १) पृथ्वीच्या पृष्ठभागावरील वस्तुमानापेक्षा कमी असेल
३) पृथ्वीच्या पृष्ठभागावरील वस्तुमानापेक्षा जास्त असेल
- २) तेवढेच राहिल
४) शून्य असेल
- ४) स्थिरत्व प्राप्त करण्यासाठी ..... ची गरज असते.
- १) पाया
३) गुरुत्वमध्याची पायापासूनची उंची
- २) वजन
४) वरील सर्व
- ५) त्वरण म्हणजे ..... मधील बदलाचा दर होय.
- १) वेग
२) अंतर
३) चाल
४) विस्थापन
- ६) समान आकारमानाच्या व एकाच प्रकारच्या द्रव्याने बनलेल्या पदार्थाचे वस्तुमान सारखे असते या गुणधर्माचा उपयोग करून एक पदार्थ दुसऱ्या पदार्थापेक्षा हलका की जड हे ठरविले जाते यास शास्त्रीय भाषेत ..... असे म्हणतात.
- १) वजन
२) दाब
३) तापमान
४) घनता
- ७) अॅल्युमिनिअम, लोखंड, तांबे व सोने या धातूंचे समान आकारमानाचे, समान पोकळ्या असलेले गोल पुढीलप्रमाणे पाण्यात तरंगत आहेत, तर 'ख' व 'ग' हे गोल कोणत्या धातूंचे असले पाहिजेत?

- १) लोखंड, अॅल्युमिनिअम
२) सोने, लोखंड
३) सोने, तांबे
४) लोखंड, तांबे
- ८) बेरॉमीटरचा उपयोग ..... मोजण्यासाठी करतात.
- १) वायुदाब
२) तापमान
३) विद्युतविरोध
४) वायुबल

उष्णता

- १) रुग्णालयात वापरावयाच्या तापमापकाची तापमानाची मर्यादा ..... ही आहे.
- १) ३०° ते ५०° से.
२) ३५° ते ४२° से.
३) ४२° ते ४८° से.
४) ४८° ते ५६° से.

लहरी - प्रकाश, ध्वनी, विद्युतचुंबकीय लहरी

- १) किती डेसीबल आवाजाची तीव्रता असतांना मनुष्य बहिरा होतो ?
- १) ५५ डेसीबल
२) ७५ डेसीबल
३) १०० डेसीबल
४) १२ डेसीबल

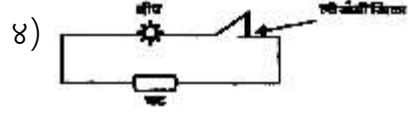
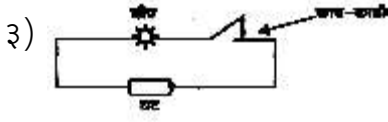
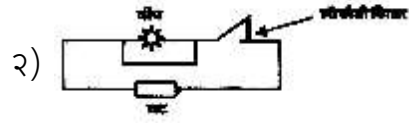
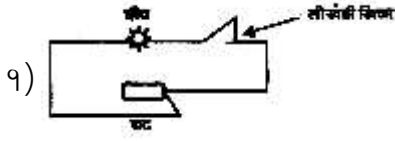
- २) ध्वनीच्या वेगावर खालील घटक परिणाम करतात.
 अ) जर तापमान चार पटीने वाढविले, तर ध्वनीचा वेग दोन पटीने वाढतो.
 ब) हवेतील आर्द्रता (Humidity) वाढल्यास, ध्वनीचा वेग कमी होतो.
 क) तापमान कायम ठेवून हवेचा दाब वाढविल्यास, ध्वनीचा वेग वाढतो.
 ड) हवेतील आर्द्रता (Humidity) वाढल्याने, ध्वनीचा वेग वाढतो (तापमान कायम ठेवून)
पर्यायी उत्तरे :
 १) (ब) आणि (क) फक्त
 २) (अ) आणि (ड)
 ३) (अ), (ब) आणि (क)
 ४) (ब), (क) आणि (ड)
- ३) उर्ध्वशीर्ष प्रेषकांचे कार्य ..... प्रक्षेपण तत्त्वानुसार चालते.
 १) प्रत्यक्ष
 २) अप्रत्यक्ष
 ३) परावर्तित
 ४) अपरावर्तित
- ४) इंद्रधनुष्यातील सगळे रंग एकत्र केल्यास कोणता रंग मिळेल ?
 अ) काळा
 ब) पांढरा
 क) हिरवा
 ड) लाल
पर्यायी उत्तरे :
 १) (क)
 २) (ड)
 ३) (ब)
 ४) (अ)
- ५) बहिर्वक्र भिंगांचा उपयोग खालील उपकरणांमध्ये होतो.
 अ) संयुक्त सूक्ष्मदर्शी
 ब) दूरदर्शी
 क) कॅमेरा
 ड) वाहनाचे हेडलाईट्स
पर्यायी उत्तरे :
 १) (ब) आणि (क) फक्त
 २) (क) आणि (ड)
 ३) फक्त (ड)
 ४) (अ), (ब) आणि (क)

२) विद्युतशास्त्र, चुंबकत्व, अणुविज्ञान, खगोलशास्त्र आणि अंतराळ विज्ञान

विद्युतशास्त्र, चुंबकत्व

- १) प्लॅस्टिकसारख्या वस्तू घासून कागदाच्या कपट्याजवळ नेल्यास कपटे प्लॅस्टिककडे आकर्षले जातात कारण तेथे ..... ची निर्मिती होते.
 १) चुंबकत्व
 २) स्थिर विद्युत्व
 ३) प्रवाही विद्युत्व
 ४) गुरुत्वाकर्षण
- २) चुंबक स्थिर ठेवला तर विशिष्ट दिशा दर्शवितो. एका मोठ्या चुंबकाचे दोन तुकडे केल्यास .....
 १) ते दोन तुकडे वेगळ्याच दिशा दर्शवतील
 २) ते दोन तुकडे पूर्वीच्याच दिशा दर्शवतील.
 ३) ते दोन तुकडे पूर्वीच्या दिशांच्या विरुद्ध दिशा दर्शवतील.
 ४) ते दोन तुकडे प्रत्येक वेळी वेगवेगळी दिशा दर्शवतील.
- ३) विजेच्या बिलावरील "एक युनिट" हे विद्युत शक्तीचे एकक आहे. खालीलपैकी योग्य पर्याय शोधा.
 अ) एक युनिट = १ KWh
 ब) एक युनिट = ३.६×१०^६ ज्यूल
 क) एक युनिट = ३.६×१०^६ वॉट सेकंद
 ड) एक युनिट = १ वॉट
पर्यायी उत्तरे :
 १) (ब), (क) आणि (ड)
 २) (अ) आणि (ड)
 ३) (ब) आणि (क) फक्त
 ४) (अ), (ब) आणि (क)

४) कोणत्या परिपथात दिवा उजळेल ?

५) धनाग्र म्हणजे ..... होय.

१) बॅटरीचे कोणतेही एक टोक.

२) बॅटरीचे ऋण टोक

३) धन टोकाला जोडलेला विद्युत अग्र

४) ऋण टोकाला जोडलेला विद्युत अग्र

अणुविज्ञान

१) 'हिग्ज बोसॉन' या देवकणातील 'बोसॉन' हे नाव कोणत्या भारतीय शास्त्रज्ञांचे नाव दर्शविते ?

१) जगदीश बोस

२) सत्येंद्र बोस

३) अमोल बोस

४) सी. व्ही. रमन

२) सायक्लोट्रॉनचा शोध कोणी लावला ?

१) सर जॉन डलस कॉकक्राफ्ट

२) इ. ओ. लॉरेन्स

३) फ्रेडरिक ज्युलिएट

४) नाईल्स भोर

३) एखाद्या जड केंद्रकाचे कमी वस्तुमान असणाऱ्या दोन केंद्रकांत विभाजन करून प्रचंड प्रमाणावर ऊर्जा उत्सर्जित होणाऱ्या प्रक्रियेस ..... म्हणतात.

१) केंद्रकीय संमीलन

२) केंद्रकीय विखंडन

३) रासायनिक प्रक्रिया

४) संयोग प्रक्रिया

खगोलशास्त्र आणि अंतराळ विज्ञान

१) जगातील पहिला कृत्रिम उपग्रह ..... या देशाने सोडला.

१) अमेरिका

२) रशिया

३) प. जर्मनी

४) इंग्लंड

२) खालीलपैकी कोणत्या संस्थेने G 2012 - S या धूमकेतूचा शोध लावला ?

१) आय. एस. ओ.

२) आय. एस. एस. आर.

३) एफ. आय.सी.आर

४) आय.एस.ओ.एन.

३) संकरित संगणकाचे कार्य खालील पध्दतीने चालते -

१) अॅनालॉग

२) डिजिटल

३) अॅनालॉग आणि डिजिटल

४) अॅनालॉग किंवा डिजिटल

४) सेमेंटिक पाईटर आर्किटेक्चर युनिफाईड नेटवर्क (स्पॉन) हे काय आहे ?

१) कृत्रिम मेंदू

२) कृत्रिम डोके

३) कृत्रिम हात

४) कृत्रिम पाय

३) आवर्त सारणी - धातू आणि अधातू, रासायनिक अभिक्रिया - आम्ल, क्षार, संयुगे

- १) सोडिअम बायकार्बोनेट पाण्यात टाकताच ते फसफसते, कारण .....
- ते विरघळत असता उष्णता ऊर्जा बाहेर पडल्याने पाणी उकळते
  - त्याचे रासायनिक अपघटन होऊन CO_2 हा वायू मुक्त होतो व तो बाहेर पडतो
  - पाण्याशी रासायनिक क्रिया होऊन H_2O हे रसायन वायू स्वरूपात मुक्त होतो
  - वरीलपैकी एकही नाही
- २) दूधापासून दही होणे ही कोणती प्रक्रिया आहे ?
- रासायनिक प्रक्रिया
  - भौतिक प्रक्रिया
  - जैविक प्रक्रिया
  - जैवरासायनिक प्रक्रिया
- ३) खालील मूलद्रव्यांच्या जोड्यांपैकी कोणती जोडी न्यूलॅंड्सच्या अष्टकाच्या नियमानुसार गुणधर्मामध्ये सारखेपणा दाखवत नाही ?
- Li, Na
  - Be, Mg
  - F, Cl
  - S, Fe
- ४) रेशमी धाग्यांच्या वस्त्राकरिता खालीलपैकी कोणते रसायन विरंजनाकरिता वापरले जाते -
- सल्फर-डाय-ऑक्साइड
  - सल्फर-ट्राय-ऑक्साइड
  - कार्बन-डाय-ऑक्साइड
  - सोडिअम क्लोराईड
- ५) कोणत्या आम्लाच्या रेणूच्या एकत्रीकरणातून प्रोटीन्स तयार होतात ?
- आयोडिक आम्ल
  - फॉर्मिक आम्ल
  - अमिनो आम्ल
  - नायट्रस आम्ल
- ६) रसायनशास्त्रामधील कोणत्या संशोधनाबद्दल अमेरिकन शास्त्रज्ञांना नोबेल पारितोषिक २०१२ प्रदान करण्यात आले ?
- मेटाबोलिझम
  - कॅटाबोलिझम
  - जी - प्रोटीन
  - इन्सुलीन
- ७) झोन रिफायनिंगचे तंत्र प्रथमतः खालीलपैकी कोणत्या प्रक्रियेसाठी वापरतात ?
- मिश्र धातू तयार करणे
  - शुद्धीकरण
  - टॅपरिंग
  - विद्युत विश्लेषण
- ८) हवेच्या आर्द्रतेच्या परिणामामुळे धातूंची सावकाश झीज होते याला ..... म्हणतात.
- क्षरण
  - उदासिनीकरण
  - क्षपण
  - यापैकी नाही
- ९) योग्य जोड्या लावा.
अ) गॅल्व्हनायझिंग	i) पितळ
ब) विद्युत-विलेपन	ii) प्रेशर कुकर
क) धनाग्रीकरण	iii) चांदी विलेपीत चमचे
ड) संमिश्रीकरण	iv) चकाकणारे लोखंडी खिळे

पर्यायी उत्तरे :

	(अ)	(ब)	(क)	(ड)
१)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
२)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)
३)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
४)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

४) सेंद्रिय रसायनशास्त्र – हायड्रोजेकार्बन्स, कीटकनाशके, इंधन, वायू, खते

- १) खालीलपैकी ..... हा वायू हसवणारा वायू (Laughing Gas) म्हणून ओळखला जातो.
 १) नायट्रस ऑक्साइड
 २) नायट्रोजन पॅरोक्साईड
 ३) नायट्रोजन डायऑक्साईड
 ४) नायट्रोजेकार्बन संयुग
- २) पाणी शुद्धीकरणासाठी ब्लिचिंग पावडरचा उपयोग केला जातो. कारण त्यामुळे –
 १) तरंगणारे कण कमी होतात
 २) पाण्याचा जडपणा कमी होतो
 ३) पाण्यातील रोग निर्माण करणारे बॅक्टेरिया मरतात
 ४) पाण्याचा रंग निघून जातो.
- ३) 'ओझोन' स्तराचा संहार कोणत्या कारणाने होतो ?
 १) मानवनिर्मित रासायनिक द्रव्ये
 २) वातावरणातील घटक
 ३) वारा
 ४) सूर्य
- ४) शाश्वत व आकर्षक पर्यायी इंधन म्हणून 'हायड्रोजेन' हा फ्युएल सेल' साठी का उपयुक्त आहे?
 अ) वजनाने हलका, बिनविषारी व मुबलक उपलब्धी.
 ब) वनस्पतीच्या प्रकाश संश्लेषणाद्वारे हायड्रोजेन निर्मिती शक्य.
 क) पाण्याच्या विद्युत विघटनाद्वारे हायड्रोजेन निर्मिती शक्य.
 ड) सहज साठवणूक करून वापरता येणे शक्य.
पर्यायी उत्तरे :
 १) (अ) व (ब) फक्त
 २) (अ), (ब) व (क) फक्त
 ३) (अ), (क) व (ड) फक्त
 ४) सर्व बरोबर
- ५) संतृप्त हायड्रोजेकार्बनचे सामान्य सूत्र खालीलपैकी आहे.
 १) C_nH_{2n+2}
 २) C_nH_{2n}
 ३) C_nH_{2n-2}
 ४) C_nH_{2n+1}
- ६) स्वयंपाकघरातील गॅस (L.P.G.) हा द्रवरूपात सिलेंडरमध्ये असतो. जेव्हा तो सिलेंडरच्या बाहेर पडतो, तेव्हा ..... तो वायू बनतो (A) आणि बाहेर पडल्यावर जळतो (B).
 अ) प्रक्रिया (A) हा रासायनिक बदल आहे
 ब) प्रक्रिया (B) हा रासायनिक बदल आहे.
 क) दोन्ही प्रक्रिया (A) आणि (B) रासायनिक बदल आहेत
 ड) दोन्ही प्रक्रिया (A) आणि (B) भौतिक बदल आहेत
पर्यायी उत्तरे :
 १) (अ) फक्त
 २) (ब) फक्त
 ३) (ड) फक्त
 ४) (क) फक्त

५) पेशीविज्ञान व चयापचयन, प्राण्यांचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, प्राणी शरीरविज्ञान

- १) कोणता गट इतरांहून भिन्न आहे?
 १) अॅनिलिडा
 २) मोलुस्का
 ३) सिलेंटेराटा
 ४) रेप्टीलिया

- २) घनदाट अंधकारातही घुबड समोरील वस्तू स्पष्टपणे बघू शकतो, कारण :
- १) त्याचे डोळे मिचमिचणारे असतात.
  - २) भुवया आत असणारे मोठे डोळे त्याला असतात.
  - ३) त्याच्या डोळ्यात निसर्गतःच प्रकाश बल्ब असतात.
  - ४) यापैकी नाही
- ३) अमीबा याला नैसर्गिक मृत्यूपासून सूट मिळाली आहे, कारण -
- १) तो एकपेशीय जलचर आहे
  - २) त्याचा पेशीद्रव रेवाळ असतो
  - ३) त्याला एकच पेशी केंद्र असते
  - ४) यापैकी कोणतेही नाही

६) उपयुक्त आणि हानीकारक प्राणी - पशुपालन, दुग्धव्यवसाय, कुक्कुटपालन

- १) खालीलपैकी कोणत्या प्राण्याचे शेती व्यवसायात जास्त महत्त्व आहे ?
- १) गांडूळ
  - २) जळू
  - ३) ग्लास र्नेक
  - ४) खेकडा
- २) पर्यावरणातील बदलानुसार सजीवांच्या संरचनेतील किंवा क्रियेतील अनुरूप बदलास ..... असे म्हणतात.
- १) परासरण
  - २) अनुकूलन
  - ३) प्रकाश संश्लेषण
  - ४) पराग सिंचन
- ३) वाघ आणि हत्ती हे दोन्ही ज्याचे महत्त्वाचे घटक आहेत ते अभयारण्य राष्ट्रीय उद्यान म्हणजे -
- १) दुधवा राष्ट्रीय उद्यान
  - २) कान्हा राष्ट्रीय उद्यान
  - ३) पारकल अभयारण्य
  - ४) नामदापा राष्ट्रीय उद्यान

७) वनस्पतींचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, कृषीविज्ञान व वनशास्त्र

- १) प्रकाश संश्लेषण क्रियेमध्ये ..... या ऊर्जेचे रूपांतर ..... या ऊर्जेमध्ये होते.
- १) रासायनिक → प्रकाश
  - २) प्रकाश → रासायनिक
  - ३) प्रकाश → उष्णता
  - ४) गतिज → उष्णता
- २) वनस्पतीच्या खोडाच्या वाढीसाठी खालीलपैकी कोणते/कोणकोणते संप्रेरक मदत करते ?
- १) सायटोकायनिन्स व ऑक्सिझिन्स
  - २) जिबबरेलिन
  - ३) ऑक्सिझिन्स
  - ४) अॅबॅसिसिक आम्ल व सायटोकायनिन्स

८) उपयुक्त आणि हानीकारक वनस्पती - फलोत्पादन आणि फुलशेती

- १) राज्यातील जैवतंत्रज्ञान क्षेत्राच्या वाढीसाठी राज्यशासनाने जैवतंत्रज्ञान धोरण ..... मध्ये घोषित केले.
- १) १९९३
  - २) २००१
  - ३) २००५
  - ४) २०१०
- २) श्वेत क्रांतीचे जनक म्हणून ..... यांना मानले जाते.
- १) अण्णासाहेब शिंदे
  - २) माधवराव चितळे
  - ३) डॉ. नॉर्मन अर्नेस्ट बोरलॉग
  - ४) प्रो. व्हर्गीस कुरीयन

- ३) 'पुसा सोना' ही विकसित केलेल्या ..... या वनस्पतीची जात आहे.
१) सूर्यफूल   २) तीन पानी गवत   ३) राय गवत   ४) मोहरी
- ४) खालीलपैकी कोणता रोग बाजरी पिकांवर पडतो ?
१) तांबेरा   २) विलट   ३) लीफ स्पॉट   ४) अरगट

९) मानवी शरीर प्रणाली – चेतासंस्था, रक्ताभिसरण, पचन व उत्सर्जन संस्था, अस्थि

- १) मानवी शरीरात एकूण ..... हाडे असतात.
१) २१६   २) २१०   ३) २१२   ४) २०६
- २) मानवाने ..... मुळे संभाषणकला विकसित केली आहे.
१) अचूक दृष्टी   २) स्वरयंत्र   ३) तांबड्या पेशी   ४) कवटीची क्षमता
- ३) डायलिसिस कोणत्या विकाराच्या रुग्णासाठी वापरतात ?
१) मूत्रपिंड विकार   २) यकृत विकार   ३) फुफ्फुसे विकार   ४) ब्रॉन्कायटिस
- ४) ..... ही चेतासंस्था हृदय, जठर फुफ्फुस इत्यादीसारख्या अनैच्छिक अवयवातील चेतानी बनलेली असते.
१) स्वायत्त चेता संस्था   २) मध्यवर्ती चेता संस्था   ३) परिधीय चेता संस्था   ४) यापैकी नाही
- ५) खालीलपैकी कोणत्या रक्तगटाचे रक्त कुणालाही देता येते ?
१) ओ   २) ए   ३) बी   ४) एबी
- ६) खालीलपैकी कोणता विकार शरीर पेशींच्या अनियंत्रित विभाजनामुळे होतो ?
१) मधुमेह   २) कर्करोग   ३) हिवताप   ४) खरूज
- ७) खालील जोड्या जुळवा.
अ) यकृत   i) सर्वात लांब (५ ते ६ मी.)
ब) जठर   ii) न पचलेले अन्न साठविते.
क) मोठे आतडे   iii) पित्तरस स्रवते
ड) लहान आतडे   iv) हायड्रोक्लोरिक आम्ल स्रवते
- पर्यायी उत्तरे :
- (अ) (ब) (क) (ड)
१) (i) (ii) (iv) (iii)
२) (iv) (iii) (ii) (i)
३) (iii) (iv) (ii) (i)
४) (ii) (iv) (iii) (i)
- ८) श्वेतपेशींचे प्रमुख कार्य ..... असते.
१) शरीररक्षण   २) कार्बन डायऑक्साईडचे वहन
३) रक्त गोठणे   ४) शरीराची वाढ

- ९) हृदयाच्या स्नायूंना ..... स्नायू असे म्हणतात.
१) ऐच्छिक स्नायू   २) पट्ट्याचे स्नायू   ३) अचल स्नायू   ४) अनैच्छिक स्नायू
- १०) मज्जासंस्था ही मेंदू व पाठीच्या मणक्यातून जाणारी मज्जारज्जू व ..... या सर्वांनी मिळून बनलेली संस्था आहे.
१) हृदय   २) पाठीचा मणका   ३) मज्जातंतू   ४) लहान मेंदू
- ११) श्वसनाची क्रिया ..... तत्त्वावर आधारित आहे.
१) बॉईलच्या   २) न्यूटनच्या   ३) ओहमच्या   ४) पाश्चरच्या
- १२) किरणोत्सारी प्रारणांचा तीव्र संसर्ग झाल्याने 'सोमॅटीक इफेक्ट' घडून येतो आणि पेशींवर कोणता परिणाम होतो ?
१) पांढऱ्या पेशींच्या (WBCs) गळतीमध्ये परिणामकारक वाढ होते.
२) पांढऱ्या पेशींच्या (WBCs) गळतीमध्ये परिणामकारक घट होते.
३) लाल पेशींच्या (RBCs) गळतीमध्ये परिणामकारक वाढ होते.
४) लाल पेशींच्या (RBCs) गळतीमध्ये परिणामकारक घट होते.

१०) आरोग्य व रोग – प्रसार व कारक घटक, रोगनिदान, उपचार कार्यक्रम, अन्न व पोषण

- १) ..... या रोगामध्ये रक्त साकळत नाही.
१) हिमोफिलिया   २) रंग आंधळेपणा
३) रक्तस्राव (हॅमरेज)   ४) यांपैकी कोणताच नाही
- २) मधुमेह रोग.....च्या अभावामुळे होतो.
१) अँटिडाय युरेटिक हारमोन (ADH)   २) ऑक्सिटोसीन
३) ड जीवनसत्त्व   ४) इन्सुलीन
- ३) 'अ' जीवनसत्त्वाच्या अभावी ..... हा आजार होऊ शकतो.
१) वाढ खुंटणे   २) मुडदुस   ३) हाडांचा ठिसुळपणा   ४) रातआंधळेपणा
- ४) त्रिगुणी लस कोणत्या आजाराच्या प्रतिबंधासाठी दिली जाते ?
१) गोवर, गालगुंड, पटकी   २) कांजिण्या, हागवण, आमांश
३) डांग्याखोकला, धनुर्वात, घटसर्प   ४) कांजिण्या, गोवर, गालगुंड
- ५) 'अ' जीवनसत्त्वाच्या अभावाने कोणता विकार उद्भवतो ?
१) बेरीबेरी   २) रातआंधळेपणा   ३) स्कर्व्ही   ४) डायबेटीस

**This is The End of the Free Sample
To Enrol for the Course Click on**

<https://www.studycircleonline.com/courses/woman-and-child-development-course-/47>
<https://www.studycircleonline.com/courses/taluka-sports-officer-course/46https://>
www.studycircleonline.com/courses/officer-recruitment-exam-course-in-social-welfare-commissionerate/42